

Πρακτικά
του Β' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου
Νεοελληνικών Σπουδών
Ρέθυμνο, 10-12 Μαΐου 2002

Η Ελλάδα των νησιών από τη Φραγκοκρατία ως σήμερα

Επιμέλεια:
Αστέριος Αργυρίου

Τόμος Α'

Ελληνικά
γράμματα

Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου

**Ναπολέον Βαλλιέν ή Βαλλιέν:
ένας θεατρικός συγγραφέας μεταξύ Κέρκυρας και Σάμου
στο μεταίχμιο δύο αιώνων (19ου-20ού αιώνα)**

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί ο Ναπολέον Βαλλιέν¹ ή Βαλλιέν, ένας άγνωστος θεατρικός συγγραφέας, ο οποίος ζώντας στην περιφέρεια μεταξύ Κέρκυρας και Σάμου στο μεταίχμιο δύο αιώνων (19ου-20ού αι.) έμεινε μέχρι σήμερα στην αφάνεια, ξεχασμένος από τους ιστορικούς του νεοελληνικού θεάτρου, αλλά και από τους νεότερους μελετητές. Ο Νικόλαος Λάσκαρης² και ο Μίμης Βάλας³ δεν μνημονεύουν καθόλου το όνομά του, ενώ ο Γ. Σιδέρης⁴ φευγαλέα αναφέρεται στους τίτλους κάποιων έργων του.

Ο Ναπολέον Βαλλιέν γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 9 Ιανουαρίου 1853⁵. Άλλωστε και ο ίδιος, στην έκδοση του πρώτου έργου του *Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός έρωτος* (Κέρκυρα 1874), δηλώνει Κερκυραίος. Ήταν γιος του

-
1. Ως Βαλλιέν υπογράφει το πρώτο του έργο *Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός έρωτος* (Κέρκυρα 1874), ενώ όλα τα επόμενα έργα του ως Βαλλιέν.
  2. Νικόλαος Λάσκαρης, *Ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου*, Αθήνα, Μ. Βασιλείου, 1938-1939, 2 τόμ. Σύμφωνα με την άποψή του ο Δραματικός Σύλλογος Κερκύρας εκτός από τους ηθοποιούς Τηλέμαχο Λεπενιώτη, Αγγελο Χρυσομάλλη και Σπυρ. Σάββα ούτε ηθοποιούς ανέδειξεν αλλ' ούτε και συγγραφείς, όπως θα συνέβη και καθ' όλην την Επτάνησον, εκτός ελαχίστων εξαίρέσεων (ό.π., τόμ. Β', σσ. 81-82). Ίσως στις ελάχιστες αυτές εξαίρεσεις να συγκατέλεγε και τον Ναπολέοντα Βαλλιέν, τον οποίον όμως δεν κατονόμασε, σε αντίθεση με δύο μετριοτάτους κατά την άποψή του συγγραφείς τον Νικόλαο-Τιμολέοντα Βούλγαρη που έγραψε δύο πεντάπρακτες τραγωδίες, τον *Μιχαήλ Ψαρομιλήγκον* και τον *Κωνσταντίνον Παλαιολόγον*, και τον Σπυριδώνα Καλό που έγραψε στα ιταλικά το δίπρακτο δράμα *Τα λυπηρά αποτελέσματα της φιλοδοξίας* (ό.π., σ. 82).
  3. Μίμης Βάλας, *Το νεοελληνικό θέατρο από το 1453 έως το 1921*, Αθήνα, Ειρμός, 1994.
  4. Γιάννης Σιδέρης, *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου*, Τόμ. Α' 1794-1908, Αθήνα, Μουσείο και Κέντρο Μελέτης του Ελληνικού Θεάτρου, Καστανιώτης, 1990, σσ. 112, 143, 263.
  5. Βλ. ληξιαρχικό αρχείο των ΓΑΚ Κερκύρας. Αντίθετα η χρονολογία θανάτου του παραμένει αδιευκρίνιστη. Η έρευνα τόσο στα ληξιαρχικά αρχεία των ΓΑΚ Κερκύρας και του Δήμου Κερκυραίων όσο και στο αντίστοιχο των ΓΑΚ Σάμου απέβη άκαρπη, γεγονός που αποδεικνύει ότι ο Ν. Βαλλιέν μετά τη Σάμο δεν επέστρεψε στην Κέρκυρα, αλλά μετακινήθηκε σε άλλη πόλη, όπου και απεβίωσε. Με την ευκαιρία θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Χρήστο Λάνδρο, Διευθυντή των ΓΑΚ Σάμου, για την καλοσύνη του να ερευνήσει αντ' εμού το ληξιαρχικό αρχείο της υπηρεσίας του.

Ιωσήφ Α. Βαλλιέν⁶ και της Ελένης Βάζα. Το βαπτιστικό όνομά του, αυτό του πατέρα του, καθώς και η κατάληξη του επιθέτου του δηλώνουν ξένη καταγωγή⁷.

Λιγοστές είναι οι πληροφορίες για τον ίδιο⁸, σε αντίθεση με τη συγγραφική του δημιουργία που εκτείνεται σε δεκαπέντε τίτλους θεατρικών έργων, δώδεκα εκδομένους και τρεις ανέκδοτους. Απαντάται να δραστηριοποιείται στο «Δραματικόν Σύλλογον Κερκύρας» μεταξύ 1885-1889, αρχικά ως ερασιτέχνης ηθοποιός που μετέχει σε παραστάσεις έργων⁹ του και το 1891 ως διευθυντής σκηνης¹⁰, επιφορτισμένος με τη διδασκαλία των έργων στα μέλη του θιάσου του Συλλόγου, έχοντας ήδη στο ενεργητικό του τέσσερα θεατρικά έργα (*Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός έρωτος* [1874], *Ο κυρ-Γερώλυμος εις τα δίκτυα* [1877], *Υπάρχει Θεός* [1885] και *Οι πρόων κατάδικοι* [1889]), που εκδίδονται όλα στην Κέρκυρα.

Ο Δραματικός Σύλλογος που ιδρύθηκε στις 5 Σεπτ. 1870, υπό την επωνυ-

6. Ο Ιωσήφ Α. Βαλλιέν γεννήθηκε το 1816 στην Κέρκυρα, όπου και πέθανε στις 7 Αυγούστου 1906, σε ηλικία 90 χρονών. Εργάστηκε ως υπάλληλος της Ελληνικής Κυβέρνησης. (Βλ. ληξιαρχικό αρχείο ΓΑΚ Κερκύρας. Βλ. επίσης εφ. *Πρόσδος* (Σάμιος), 9 Αυγ. 1906, σ. 3.)
7. Με πιθανή καταγωγή από τη Μάλτα ή την Ιταλία, η οικογένεια Βαλλιέν ήταν καθολική στο θρήσκευμα, όπως αποδεικνύεται από τη ληξιαρχική πράξη γέννησης του Ναπολέοντα Βαλλιέν, που υπογράφεται από εφημέριο της Εκκλησίας των Λατίνων, από τη ληξιαρχική πράξη του γάμου του με την Αικατερίνη Βιλάφερ που τελείται στην Κέρκυρα στην Εκκλησία των Λατίνων την 21η Ιανουαρίου 1889, καθώς και από τη ληξιαρχική πράξη θανάτου του πατέρα του, που υπογράφεται επίσης από εφημέριο της ίδιας εκκλησίας (βλ. Ληξιαρχικό Αρχείο των ΓΑΚ Κερκύρας).
8. Οι αφιερώσεις έργων του σε δύο πρόσωπα, στον Περικλή Ν. Αραβαντινό, *ειδήμονα των της σκηνης και διδάσκαλόν μου*, όπως τον αποκαλεί (βλ. *Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός έρωτος*, Κέρκυρα 1874) και στον Άγγελο Πιτζόρνο, καθηγητή της ελληνικής και λατινικής γλώσσας στο λύκειο του καντονίου Τιτζίνο στο Λουγκάνο της Ελβετίας (βλ. *Ο φίλος*, Σάμιος 1911), είναι πιθανό να αποκαλύπτουν δύο πρόσωπα που συνδέονται με την παιδεία του Ν. Βαλλιέν. Σε δύο έργα του, *Ο φίλος* (ό.π.) και *Η χειρομάντις* (Σάμιος 1912), δημοσιεύεται και η προσωπογραφία του σε ώριμη ηλικία.
9. Συμμετέχει με άλλους ερασιτέχνες στις παραστάσεις των έργων του *Υπάρχει Θεός* (Κέρκυρα 1885) στις 5 Μαΐου 1885 και *Οι πρόων κατάδικοι* (Κέρκυρα 1889) στις 9 Απριλ. 1889 που παίζονται και τα δύο στο κατάστημα του Δραματικού Συλλόγου Κερκύρας. (Βλ. εκδόσεις των δύο έργων.)
10. *Εφημερίς των Ειδήσεων* (Κέρκυρα), αρ. φ. 217, 30 Οκτ. 1891 και αρ. φ. 223, 22 Νοεμ. 1891. Το 1892 ως διευθυντής σκηνης μνημονεύεται ο Αναστάσιος Ζερβός (ό.π., αρ. φ. 265, 5 Δεκ. 1892) και το 1895-1897 ο ερασιτέχνης ηθοποιός και σκηνοθέτης Σπυριδών Νανούσης (ό.π., αρ. 420, 20 Ιουν. 1896 και αρ. φ. 491, 4 Νοεμ. 1897), συνάδελφος του Ν. Βαλλιέν στην Ατιοπλοία Λούδ Τριεστίνου (Ν. Λάσκαρης, ό.π., τόμ. Β', σ. 80).

μία Φιλοδραματική Εταιρία «Φοίνιξ», συγχωνεύτηκε στις 13 Ιουλίου 1875 με τη Φιλοδραματική Εταιρία «Καποδίστριας», που είχε ιδρυθεί την 1η Μαΐου 1872, και αποτέλεσαν από κοινού τον «εν Κερκύρα Δραματικών Σύλλογον»¹¹. Σκοποί του Συλλόγου ήταν η εκπαίδευση ηθοποιών, ανδρών και γυναικών, με τη σύσταση δραματικής σχολής, και η προαγωγή του ελληνόφωνου θεάτρου με τη διδασκαλία ελληνικών δραμάτων, φωνητικής και οργανικής μουσικής, επίσης η διοργάνωση διαγωνισμών, η ίδρυση βιβλιοθήκης και η οικονομική ενίσχυση των απόρων μαθητών και μαθητριών του¹². Αν και η συμβολή του στην πρόοδο της δραματικής και θεατρικής τέχνης αμφισβητείται από τον Νικ. Λάσκαρη¹³, επίτευγμα του Συλλόγου ήταν η *απαγκίστρωση του ελληνικού κοινού από το ιταλοκρατούμενο κερκυραϊκό θέατρο, ώριμο αίτημα της ανερχόμενης μεσαίας τάξης, η οποία στήριξε το Δραματικό Σύλλογο, παρασύροντας στις παραστάσεις του και τους μικροαστούς*¹⁴.

Ο Δραματικός Σύλλογος μέχρι το 1895 στεγαζόταν σε νοικιασμένη ιδιωτική κατοικία, στη μεγάλη αίθουσα της οποίας είχε κατασκευαστεί μικρή σκηνή για τις ανάγκες των παραστάσεών του¹⁵. Το 1895 όμως απέκτησε ιδιόκτητη στέγη με την οικοδόμηση του θεάτρου «Φοίνιξ», που λειτουργούσε χειμώνα-καλοκαίρι.¹⁶

Ο Ναπολέων Βαλλιέν απαντάται να διδάσκει στους ερασιτέχνες του Συλλόγου τον Απρίλιο του 1890 μαζί με τον Λεωνίδα Ραφαήλοβιτς¹⁷ την τρίπρακτη τρα-

11. *Εφημερίς των Ειδήσεων*, ό.π., αρ. φ. 217, 30 Οκτ. 1891, αρ. φ. 369, 30 Ιουν. 1895 και αρ. φ. 429, 12 Αυγ. 1896.

12. Ν. Λάσκαρης, ό.π., τόμ. Β', σ. 79. Βλ. επίσης Σπύρος Κατσαρός, *Ιστορία της νήσου Κερκύρας*, τόμ. Β' 1671-1864, Κέρκυρα, Βιβλιοεμπορική, 1981, σσ. 359-361.

13. Ν. Λάσκαρης, ό.π., σσ. 81-82. (Βλ. επίσης ΓΑΚ Κερκύρας, Αρχείο Στέφανου Δαφνή, φάκ. 259, υποφάκ. 1 Δραματικός Σύλλογος).

14. Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, *Η αρχιτεκτονική του νεοελληνικού θεάτρου: 1720-1940*, τόμ. Α', Αθήνα, 1994, σ. 170.

15. Ν. Λάσκαρης, ό.π., σσ. 79-80.

16. Ν. Λάσκαρης, ό.π., Βλ. επίσης Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ, ό.π., σσ. 170-174. Τα δύο τελευταία χρόνια του αιώνα ο Δραματικός Σύλλογος φαίνεται να ατονεί, ενώ αντίθετα δραστηριοποιείται θεατρικά η Φιλαρμονική Εταιρία «Μάντζαρως», γεγονός που οδηγεί στην πρόταση συγχώνευσης του Συλλόγου με την Εταιρία. (Βλ. «Πρότασις περί αναδιοργάνωσης της Φιλαρμονικής Εταιρίας». Εν Κερκύρα, 21 Ιουνίου 1899. Ο πρόεδρος Γ. Ν. Ασπιώτης. *Εφημερίς των Ειδήσεων*, αρ. φ. 571, 2 Ιουλ. 1899, σσ. 2-4).

17. Ο Λεωνίδας Ραφαήλοβιτς ήταν αρχιμουσικός της Φιλαρμονικής Εταιρίας «Μάντζαρως» (*Εφημερίς των Ειδήσεων*, αρ. φ. 214, 13 Σεπτ. 1891) και παράλληλα συμμετείχε στο Δραματικό Σύλλογο Κερκύρας. Είχε διατελέσει επίσης πρώτος πρόεδρος της Φιλοδραματικής Εταιρίας «Καποδίστριας» το 1872 (ΓΑΚ Κερκύρας, Αρχείο Στέφανου Δαφνή, φάκ. 259, υποφάκ. 1, Δραματικός Σύλλογος).

γωδία *Αθανάσιος Διάκος*¹⁸ και στις 22 Σεπτ. 1891 το τρίπρακτο δράμα *Η τριακο-
νταετής ζωή ενός χαρτοπαίκτη*¹⁹ των V. Ducange και Dinaux, ενώ στη σκηνή του
Συλλόγου ανεβαίνουν τα έργα του: *Υπάρχει Θεός*²⁰ στις 5 Μαΐου 1885, *Οι πρώην
κατάδικοι*²¹ στις 9 Απριλίου 1889, *Οι Γάλλοι εν Ελλάδι*²² στις 12 Απριλίου 1892
και το Μάιο του 1896²³, και *Αι δύο επιστολαί*²⁴ επίσης το Μάιο του 1896.

Με ένα ενδιαμέσο κενό οκτώ χρόνων, στο διάστημα των οποίων δεν εντο-
πίζονται πληροφορίες²⁵ για τη δράση του στην Κέρκυρα, τον συναντάμε στη
Σάμο το 1905. Το πρακτορείο του Αυστριακού Λόυδ²⁶, στο οποίο εργαζόταν
ήδη όσο ζούσε στην Κέρκυρα²⁷, εγκαινιάζει από το Σεπτέμβριο του 1905²⁸ νέο

-
18. Εφ. *Η Φωνή* (Κέρκυρα), αρ. φ. 1297, 19 Απρ. 1890, σ. 2. Το έργο αποδίδεται στον Σπυρί-
δωνα Τρικούπη, ο οποίος είναι γνωστό ότι δεν έγραψε θέατρο. Το πιθανότερο είναι να
πρόκειται για την τραγωδία του Ιω. Ζαμπέλιου *Διάκος* (εν Αθήναις 1845 και εν Ζακύνθω
1860) ή την τρίπρακτη τραγωδία του Λέοντος Μελά *Αθανάσιος Διάκος* (εν Αθήναις 1859).
Στη συνέχεια ακολούθησε διδασκαλία μονόπρακτης κωμωδίας από αποφοίτους και μαθη-
τές του Δραματικού Συλλόγου (ό.π.).
19. Ο Ν. Βαλλιέν συμμετείχε και ως ηθοποιός στην παράσταση του δράματος. Ακολούθησε η
μονόπρακτη κωμωδία με τίτλο *Στρατιώτης εφ' ημισείαν ώραν αξιωματικός*, που είχε μετα-
φράσει ο Ιωάννης Κογεβίνας, και την οποία δίδαξε ο υποδιευθυντής τότε της σκηνής του
Συλλόγου, Σπυρίδων Νανούσης (*Εφημερίς των Ειδήσεων*, αρ. 217, 3 Οκτ. 1891, σ. 1).
20. Βλ. έκδοση του έργου στην Κέρκυρα, 1885.
21. Βλ. έκδοση του έργου στην Κέρκυρα, 1889. Η παράσταση συμπληρώνεται με τη μονόπρα-
κτη κωμωδία «εκ του ιταλικού» *Οι δύο μπαλωματάδες* (ΓΑΚ Κερκύρας, Αρχείο Στέφανου
Δαφνή, ό.π.).
22. *Εφημερίς των Ειδήσεων*, αρ. φ. 236, 11 Απρ. 1892, σ. 3.
23. *Εφ. Λαός* (Κέρκυρα), αρ. φ. 32, 18 Μαΐου 1896.
24. *Εφ. Λαός*, αρ. φ. 31, 10 Μαΐου 1896, σσ. 1-2.
25. Δεν μνημονεύεται το όνομά του στον τοπικό τύπο της Κέρκυρας ούτε στις δραστηριότητες
του Δραματικού Συλλόγου αλλά ούτε σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Είναι πιθανό η απα-
γόρευση ανάμειξης στα του θεάτρου που επιβλήθηκε στο συνάδελφό του Σπυρίδωνα Να-
νούση το 1897 από το νέο διευθυντή της Ατμοπλοΐας Λόυδ Τριεστίνιο (Ν. Λάσκαρης, ό.π.,
τόμ. Β', σ. 80) να αφορούσε και τον ίδιο.
26. Γεράσιμος Χυτήρης, *Η Κέρκυρα στα μέσα του 19ου αιώνα*, Κέρκυρα, Εταιρία Κερκυραϊ-
κών Σπουδών, 1988, σσ. 28-30. Βλ. επίσης Albert Mousson, *Κέρκυρα και Κεφαλλονιά: Μία
περιήγηση το 1858*, Μετ. Κλειώ-Θεανώ Φλωράτου, εισαγωγή, σχόλια Θεοδόσης Πυλαρι-
νός, Αθήνα, Ιστορητής, 1995, σσ. 47-50.
27. Ήδη στο πρώτο του έργο γίνεται αναφορά στο *πρακτορείον του Αυστριακού Λόυδ* (βλ. *Αι
δύο επιστολαί*, εν Κερκύρα 1874, σ. 28), ενώ το έργο του *Υπάρχει Θεός* (εν Κερκύρα 1885)
αφιερώνεται στον υπόπτη Ιωάννη Παπαδόπουλο, προϊστάμενο πράκτορα του Αυστρουγ-
γρικού Λόυδ, (βλ. Θωμάς Παπαδόπουλος, *Ιονική βιβλιογραφία*, τόμ. Γ', αρ. 7952) ως τεκ-
μήριον σεβασμού και υπολήψεως, στοιχείο που υποδηλώνει πιθανή εργασιακή σχέση του
Ν. Βαλλιέν με το πρόσωπο αυτό.
28. Εφ. *Πρόσδος* (Σάμος), έτος Α', αρ. φ. 13, 31 Αυγ. 1905. Βλ. επίσης ό.π., 28 Σεπτ. 1905. Η

δρομολόγιο σύνδεσης Σάμου-Πειραιά και ο Ν. Βαλλιέν αναλαμβάνει πράκτορας²⁹ της Εταιρίας στη Σάμο. Στο νησί παραμένει μέχρι το 1913³⁰, οπότε φαίνεται ότι σταματάει η λειτουργία της ατμοπλοϊκής αυτής γραμμής³¹. Στο διάστημα αυτό μετέχει σε κοινωνικές εκδηλώσεις³² και αναμειγνύεται ενεργά στη θεατρική ζωή του τόπου.

Η περίοδος τής εκεί παραμονής του θα αποδειχθεί ιδιαίτερα γόνιμη για τη συγγραφική του δημιουργία, που θα αποδώσει συνολικά δέκα θεατρικά έργα, οκτώ από τα οποία τυπώνονται στη Σάμο (*Ο υποψήφιος δήμαρχος* [1906], *Τα φύλλα του φθινοπώρου* [1906], *Δεν ειξεύρω να λέγω όχι* [1907], *Ο κύριος Ανθίμος* [1909], *Μάρθα* [1910], *Ο φίλος* [1911], *Η χειρομάντις* [1912] και *Η Ανθούλα* [1913])³³. Εκεί επίσης θα εντυχήσει να δει τα περισσότερα έργα του να παίζονται από περιοδεύοντες επαγγελματικούς θιάσους. Ο ίδιος αποτέλεσε μοχλό ανάπτυξης της θεατρικής δραστηριότητας του Βαθέως, τόσο με τη στήριξη που παρείχε στους ντόπιους ερασιτέχνες και στους επαγγελματικούς θιάσους όσο και με τη συμβολή του στην επισκευή του παλαιού Δημοτικού Θεάτρου³⁴, ως προέδρου της συσταθείσας ειδικής επιτρο-

---

συμφωνία της Ηγεμονίας της Σάμου με την Εταιρία Lloyd για ατμοπλοϊκή σύνδεση είχε ήδη υπογραφεί από το 1876 (ΓΑΚ Σάμου, Αρχείο Διαταγμάτων-Διατάγματα αρ. 21 και 29 του 1876). Το 1882 πράκτορας της Εταιρίας διορίζεται ο Louis Marc (Διάταγμα αρ. 22 του 1882).

29. *Πρόσδος*, έτος Α', αρ. φ. 12, 24 Αυγ. 1905. Αλλού μνημονεύεται ως υποπρόξενος του Αυστριακού Λόυδ (ό.π., 7 Δεκ. 1905), αλλού ως διευθυντής του πρακτορείου του Αυστριακού Λόυδ (Εφ. *Νέα Σάμος*, έτος Δ', αρ. φ. 175, 2 Φεβρ. 1912). Με την ευκαιρία θέλω να ευχαριστήσω την Τίνα Αλεξοπούλου, θεατρολόγο από τη Σάμο, που είχε την καλοσύνη να αποδελτιώσει για λογαριασμό μου τις εφημερίδες *Πρόσδος* (1905-1908) και *Νέα Σάμος* (1908-1912) στα ΓΑΚ Σάμου.
30. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουμε, διότι το όνομά του δεν εντοπίζεται ξανά στον τοπικό τύπο της Σάμου.
31. Τελευταία αναφορά στη λειτουργία της γραμμής στην εφημερίδα *Αιγαίον* το 1913 (ΓΑΚ Σάμου).
32. *Νέα Σάμος*, έτος Γ', αρ. φ. 107, 21 Οκτ. 1910, αρ. φ. 123, 9 Φεβρ. 1911, έτος Δ', αρ. φ. 165, 8 Δεκ. 1911 και αρ. φ. 175, 2 Φεβρ. 1912.
33. Τα έργα αυτά εντοπίστηκαν από τη γράφουσα στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Σάμου το καλοκαίρι του 1997. Με την ευκαιρία θέλω να ευχαριστήσω την κ. Σοφία Καζόγλου που επέτρεψε τη φωτοτύπησή τους. Δύο ακόμη έργα του θα πρέπει να γράφτηκαν στη Σάμο. Πρόκειται για το έργο *Το σύνταγμα εν Τουρκία*, που παίζεται στη Σμύρνη το 1908, αλλά που δεν βρέθηκε τυπωμένο, και η μονόπρακτη κωμωδία του *Ο τηλεφώνος* (βλ. οπισθόφυλλο του έργου *Η Ανθούλα*, εν Σάμω 1913), που και αυτή δεν έχει βρεθεί και που πρέπει να γράφτηκε πριν το 1913.
34. Στα χρόνια της Ηγεμονίας ως αίθουσα του Δημοτικού Θεάτρου χρησιμοποιούνταν η μεγά-

πής³⁵. Από τον ίδιο είχε επίσης προταθεί η μετατροπή της δημοτικής αγοράς σε οίκημα κατάλληλο να στεγάσει το θέατρο της πόλης και το δημαρχείο, και για το σκοπό αυτό μάλιστα ανέλαβε να χορηγήσει στο δήμο δάνειο με ευνοϊκούς όρους³⁶, πρόταση που όμως τελικά δεν ευδοχώθηκε³⁷.

Μία πρώτη προσέγγιση του συγγραφικού του έργου στο σύνολό του μας επιτρέπει την εξέτασή του κατά ενότητες, ειδολογικές και θεματολογικές.

Την πρώτη ενότητα αποτελεί η κωμωδιογραφία, είδος στο οποίο ο Ναπολέον Βαλλιέν καταθέτει πρωτότυπη συγγραφική συμβολή με τέσσερις μονόπρακτες κωμωδίες: *Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός του έρωτος* (Κέρκυρα 1874), *Ο κυρ-Γερόλυμος εις τα δίκτυα* (Κέρκυρα 1877), *Δεν ηξεύρω να λέγω όχι* (Σάμος 1907) και *Ο τηλεφώνος* (ante 1913)· και δύο τρίπρακτες: *Ο υποψήφιος δήμαρχος* (Σάμος 1906) και *Ο κύριος Άνθιμος* (Σάμος 1909).

Η πρώτη δραματουργική εμφάνιση του Βαλλιέν γίνεται με το μονόπρακτο *Αι δύο επιστολαί, ήτοι Ο ύπνος βοηθός έρωτος* το 1874 σε ηλικία 21 ετών. Ο πρωτοεμφανιζόμενος συγγραφέας είναι φυσικό να δοκιμάζει τις δυνάμεις του αρχικά με ένα μικρό σε έκταση θεατρικό έργο και σε ένα είδος που λανθασμένα θεωρείται εύκολο³⁸. Θέμα του, που συνάδει προς το νεαρό της ηλικίας του συγγραφέα, οι δυσκολίες δύο ερωτευμένων νέων, μέχρι να πείσουν τους γονείς τους να τους ενώσουν με τα δεσμά του γάμου.

Σ' ένα πανδοχείο καταλύουν, χωρίς να γνωρίζουν την ευτυχή αυτή σύμπτωση, δύο ερωτευμένοι νέοι, η Αμαλία και ο Ιούλιος, που οι περιστάσεις είχαν χωρίσει εδώ και δύο χρόνια. Οι πατέρες τους που τους συνοδεύουν ζητούν από τον ξενοδόχο να εμποδίσει τη μεταξύ τους επαφή, ο καθένας για λογαριασμό του, ισχυριζόμενοι ότι τα παιδιά τους τρέφουν απέχθεια για το άλλο φύλο. Ο ξενοδόχος, προκειμένου να τους ικανοποιήσει, υπόσχεται να τοποθετήσει ως φύλακα ανάμεσα στα δωμάτιά τους τον υπηρέτη του Νικόλαο, για να εμποδίσει την επικοινωνία μεταξύ των παιδιών τους. Όμως ο υπηρέτης είναι ο τύπος του υπναρά που όλη μέρα κοιμάται. Έτσι το πεδίο αφήνεται ελεύ-

λη ισόγεια αίθουσα της Αστικής Σχολής του Βαθέος, στο περίβολο του Πυθαγορείου Γυμνασίου (Μαρία Κέκκου και Δήμητρα Κουφάκη, *Το θέατρο στη Σάμο 1832-1998: Ιστορική έρευνα και μελέτη*, Μεταπτυχιακή Δήμητρα Εργασία στο Π.Μ.Σ. του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, 1998, σσ. 28-29). Σχετικά με την παρουσία του Ν. Βαλλιέν στη Σάμο βλ. ό.π., σσ. 29-31.

35. *Πρόσδος* (Σάμος), έτος Α', αρ. φ. 23, 9 Νοεμ. 1905.

36. Ό.π., αρ. φ. 19, 12 Οκτ. 1905.

37. Ό.π., αρ. φ. 23, 8 Νοεμ. 1905.

38. Leviathan-Belphegor (ψευδώνυμο του Νικ. Λάσκαρη), *Η κωμωδία εν τω νεοελληνικό θέατρο*, Αθήνα, 1890, σσ. 1-2.

θερο για τους δύο αγαπημένους να συναντηθούν, να θυμηθούν την παλιά τους αγάπη και να αποφασίσουν αυτή τη φορά να προχωρήσουν στην πραγματοποίηση της ένωσής τους, παρά την αντίθεση των γονιών τους. Όμως το σχέδιό τους να κλεφτούν την επόμενη νύχτα με τη βοήθεια του υπηρέτη, που στο μεταξύ έχουν μνησεί στα σχέδιά τους έναντι χρηματικής αμοιβής, αποκαλύπτεται, όταν οι επιστολές που ανταλλάσσουν οι δύο ερωτευμένοι πέφτουν κατά λάθος στα χέρια των γονιών τους. Έτσι, όταν σκοτεινιάζει και το ζευγάρι ετοιμάζεται να δράσει, οι πατέρες τους που καραδοκούν παρεμβαίνουν. Λαμβάνει τότε χώρα μια φαρισκική σκηνή άπειρου κάλλους, όπου όλοι επιτίθενται εναντίον όλων και τη «νύφη» πληρώνει τελικά ο υπηρέτης που ξυλοκοπείται εκατέρωθεν. Με την παρέμβαση του ξενοδόχου, οι πατέρες τελικά πείθονται να υποχωρήσουν και να αποδεχτούν την ένωση των παιδιών τους.

Η πρώτη αυτή απόπειρα κρίνεται επιτυχής. Πρόκειται για ένα έξυπνα δομημένο θεατρικό κείμενο με γοργή ροή, όπου προοδευτικά ξετυλίγεται το νήμα της πλοκής και φθάνει στην κορύφωση με την αποκάλυψη της αλήθειας στην τελική επεισοδιακή σκηνή, με κωμικά τεχνάσματα τη σύμπτωση (όπως είναι η συγκατοίκηση των δύο ερωτευμένων στο ίδιο ξενοδοχείο, αλλά και η παραλαβή των δύο επιστολών τους από λάθος πρόσωπα), αλλά και την αντίθεση, όταν ανατίθεται ο ρόλος του φύλακα στον υπναρά υπηρέτη, πρόσωπο κλειδί στην εξέλιξη της υπόθεσης, με εμφανή στοιχεία κληρονομικότητας από τους υπηρέτες της *commedia dell'arte*.

Το έργο φέρει έντονη γκολντονική επιρροή, εάν δεν πρόκειται για διασκευή έργου του Ιταλού κωμωδιογράφου. Όμως η μελέτη των μέχρι τώρα γνωστών έργων του Goldoni δεν επιτρέπει την ταύτιση της υπόθεσης των *Δύο επιστολών* με κάποιο από τα πολυάριθμα έργα του. Το μόνο έργο στο οποίο μπορεί κανείς να εντοπίσει κάποιες εξωτερικές ομοιότητες είναι η μονόπρακτη κωμωδία του *Το πανδοχείο του ταχυδρομείου* (*L'osteria della posta*)³⁹, όπου μόνα κοινά στοιχεία είναι το ξενοδοχείο, ως χώρος ανάπτυξης της υπόθεσης, και οι συμπτωματικές συναντήσεις των ηρώων.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σώζεται σε χειρόγραφο⁴⁰ ομότιτλη δίπρακτη κωμωδία (*Αι δύο επιστολαί*) που αποδίδεται στον Goldoni⁴¹, σε μετάφραση-

39. Γράφτηκε το 1762 και δημοσιεύτηκε ένα χρόνο μετά, το 1763.

40. Το χειρόγραφο, κολοβό στο τέλος του (σταματάει στην 11η σκηνή της Β' πράξης), σώζεται στη Θεατρική Βιβλιοθήκη.

41. Ο Γ. Σιδέρης το αποδίδει στον Goldoni, χωρίς να μνημονεύει τον πρωτότυπο τίτλο του (βλ. κατάλογο χειρογράφων Θεατρικής Βιβλιοθήκης). Ως έργο του Goldoni επίσης το περιλαμ-

διασκευή από τον Διονύσιο Ταβουλάρη (Ζάκυνθος 1866), με κοινό δραματικό χώρο την αίθουσα ενός ξενοδοχείου. Πέραν αυτού, η υπόθεση του δεύτερου αυτού έργου προσεγγίζει περισσότερο το αρχικό πρότυπο (*Το πανδοχείον του ταχυδρομείου*), με την παρουσία των δύο αντεραστών που ερίζουν για μια γυναίκα, ενώ ο δευτερεύων χαρακτήρας του υπηρέτη στο πρότυπο έχει αναδειχθεί σε πρωταγωνιστικό στη διασκευή του Ταβουλάρη, με καταλυτική θέση στην εξέλιξη της πλοκής. Επίσης, έχει προστεθεί το στοιχείο της αποστολής επιστολών από τους δύο αντεραστές, ως τέχνασμα που περιπλέκει την υπόθεση.

Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι *Το πανδοχείον του ταχυδρομείου* είχε παιχτεί στα ελληνικά από ερασιτέχνες στα Κύθηρα στις 19 Μαΐου 1831⁴². Επομένως όταν ο Βαλλιέν γράφει το πρώτο αυτό έργο του, πρέπει να έχει υπόψη του το έργο του Goldoni, είτε στο πρωτότυπο ως ιταλομαθής είτε στη μετάφραση του 1831⁴³ και οπωσδήποτε τη διασκευή του Ταβουλάρη, όπως αποδεικνύει το δάνειο του τεχνάσματος των δύο επιστολών, από όπου λαμβάνουν τον τίτλο τους και τα δύο έργα. Εάν έτσι έχουν τα πράγματα, η περίπτωση των *Δύο επιστολών* πρέπει να μελετηθεί διεξοδικότερα ως τυπικό παράδειγμα πρόσληψης⁴⁴ έργου της ευρωπαϊκής δραματουργίας στον ελληνικό χώρο, ως διασκευή της διασκευής, με τεράστιες διαφορές σε σχέση με το αρχικό κείμενο, που οδηγούν σε νέα προσωπική δημιουργία, μελέτη που μπορεί να καταλήξει σε χρήσιμα συμπεράσματα για την προέλευση πολλών ανώνυμων μονόπρακτων κωμωδιών⁴⁵ που παίζονται κατά κόρον το 19ο αιώνα από τους ελληνικούς θιάσους.

Δεν θα αναφερθούμε στις μονόπρακτες κωμωδίες του *Ο κυρ Γερόλυμος εις τα δίκτυα* (Κέρκυρα 1877), διότι το κείμενό της δεν μας κατέστη ακόμη προσιτό, και *Ο τηλεφώνος*⁴⁶, αφού δεν σώζεται.

βάνει στο δραματολόγιό του ο Δημ. Αλεξιάδης στην Ερμούπολη της Σύρου το 1873 (Μιχαήλ Δήμου, *Η θεατρική ζωή και κίνηση στην Ερμούπολη της Σύρου*, Διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2001, τόμ. Β', σ. 602).

42. *Εφημερίς του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων*, αρ. φ. 24, 30 Μαΐου 1831. Βλ. G. Sideris, "La fortuna di Carlo Goldoni in Grecia 1791-1969", *Studi Goldoniani*, no 2, p. 28. Βλ. επίσης Ρέα Γρηγορίου, «Νέα στοιχεία για το έργο του Γκολντόνι στην Ελλάδα», *Μαντατοφόρος*, αρ. 39-40, 1995, σ. 79.

43. Η μετάφραση αυτή δεν έχει σωθεί.

44. Βάλτερ Πούχνερ, «Μίμηση και παράδοση στο νεοελληνικό θέατρο: Το πρόβλημα της κοινωνικής λειτουργικότητας του ξένου προτύπου», στον τόμο *Ελληνική θεατρολογία: Δώδεκα μελετήματα*, Αθήνα, Εταιρία Θεάτρου Κρήτης, 1988, σσ. 331-334.

45. Χρυσ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, «Ελληνική βιβλιογραφία μονόπρακτων έργων του 19ου αιώνα: Α' συμβολή», *Παράβασις*, τόμ. 4, 2002, σσ. 87-219.

46. Πιθανό θέμα του η σάτιρα της νέας τεχνολογικής ανακάλυψης, του τηλεφώνου, που έκανε

Σε ώριμη πια ηλικία, όταν ο Βαλλιέν βρίσκεται στη Σάμο, τυπώνει το 1906 την πρώτη τρίπρακτη κωμωδία του *Ο υποψήφιος δήμαρχος*, μία κωμωδία ηθών που σατιρίζει την ελληνική κοινωνία και την πολιτική ζωή της εποχής του, ιδιαίτερα κατά την προεκλογική περίοδο.

Ένα λαϊκό ζευγάρι, ο μπαλωματής Παντελής και η γυναίκα του Περιστερώ, κερδίζουν το λαχείο⁴⁷. Ο απρόσμενος πλουτισμός τους με συνακόλουθες νεοπλουτικές συμπεριφορές συνεπαίρνει τη μεγαλομανή σύζυγο που φαντάζεται ότι μέσω της πολιτικής θα εξασφαλίσουν ταχεία κοινωνική άνοδο και αναγνώριση. Έτσι υποβάλλει στον αφελή Παντελή την ιδέα να θέσει υποψηφιότητα για δήμαρχος. Η ίδια αφήνει έντεχνα να διαρρεύσει η σχετική φήμη, οπότε ένας εσμός επιτηδειών ετερόκλητων στοιχείων (κόλακες, ροπαλοφόροι, μαχαιροβγάλτες)⁴⁸ που οσφραίνονται χρήμα πολιορκούν τον ταλαίπωρο Παντελή, για να του πουλήσουν ποικίλες εκδουλεύσεις έναντι βέβαια χρηματικής αμοιβής. Τον παρασυρμένο Παντελή μάταια προσπαθεί να συνεντίσει ο ειλικρινής φίλος του Τηλεμών, το μόνιμο έντιμο πρόσωπο του έργου, ο οποίος βλέπει τα πράγματα καθαρά και δεν διστάζει να υποστηρίξει την αλήθεια ευθαρσώς, ότι δηλ. δεν αρκούν τα χρήματα για να αναμειχθεί κανείς στην πολιτική, χρειάζεται και μόρφωση, που ο Παντελής δεν διαθέτει, για να μπορεί ο πολιτικός να ανταποκρίνεται στα καθήκοντά του. Το αντιλαμβάνεται πρόσκαιρα, όταν προσπαθεί όντας ο ίδιος αγράμματος να αποστηθίσει τους προεκλογικούς λόγους που άλλοι τού έχουν γράψει. Όμως γρήγορα το ξεχνά κάτω από την πίεση της φαντασμένης συζύγου του. Το αποτέλεσμα θα είναι οικτρό: θα ηττηθεί στις εκλογές, αφού θα έχει χάσει και όλη του την περιουσία.

Η κωμωδία αυτή συγκαταλέγεται σε μια σειρά έργων με κοινή θεματολογία, που αποτελούν μία ενότητα στη μετεπαναστατική ελληνική δραματουργία,

---

την πρώτη του εμφάνιση στην Ελλάδα στη δεκαετία 1880-1890, και οι εξαιτίας του προκαλούμενες κακές συνεννοήσεις. Ας θυμηθούμε ότι μία τρίπρακτη κωμωδία του Albin Valabreque, *Le premier mari de France* (1893), παιζόταν στα ελληνικά με τίτλο *Τα απρόοπτα του τηλεφώνου* (Χ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το ελληνικό θέατρο στην Κίπολη το 19ο αιώνα*, ό.π., τόμ. Β', σ. 268). Στην Αθήνα εντοπίζεται παράσταση με τίτλο *Το τηλεφώνο* από τον Ευτύχιο Βονασέρα στο Δημοτικό Θέατρο στις 20 Απρ. 1905 (Γ. Σιδέρης, ό.π., τόμ. Α', σ. 258). Πρέπει να ήταν μονόπρακτη κωμωδία που παίχτηκε μετά το *Δον Κάρλος* (Αστύ, 20 Απρ. 1905), όμως δεν γνωρίζουμε εάν πρόκειται για το ίδιο έργο.

47. Το θέμα του άμοχθου πλουτισμού σύνηθες στην ελληνική κωμωδιογραφία του 19ου αιώνα. Για τη θέση του στο κωμειδύλλιο βλ. Θ. Χατζηπανταζής, *Το κωμειδύλλιο*, Αθήνα, Ερμής, 1981, τόμ. Α', σσ. 100-101.

48. Ομοιότητα με την εμφάνιση των τραμπούκων στο έργο *Ο υποψήφιος βουλευτής και οι τραμπούκοι* του Σωτ. Καρτέσιου (Αθήνα 1868, 2η έκδ. 1885).

γία: τις πολιτικές κωμωδίες, πολύπρακτες και μονόπρακτες⁴⁹, με αντικείμενο στόχευσης τη στηλίτευση του εκφυλισμού της πολιτικής ζωής του τόπου, της κοινωνικής ανόδου μέσω της πολιτικής ανάξινων ατόμων, του καιροσκοπισμού και των πελατειακών σχέσεων ψηφοφόρων με τους πολιτικούς⁵⁰.

Συγκεκριμένα με θέμα την κάθοδο στις δημοτικές εκλογές ανίκανων υποψηφίων δημάρχων και την ακολουθούμενη καταβαράθρωσή τους έχουν προηγηθεί δύο κωμωδίες: η έμμετρη μονόπρακτη κωμωδία *Ο υποψήφιος δήμαρχος* του Ι. Δ. Τσουκάτου (Αθήνα 1887), με ήρωες τον υποψήφιο δήμαρχο κ. Σακατεμένο και τη ματαιόδοξη και φαντασμένη κυρία Σακατεμένου, τον Ανωκάτο, κόλακα και φαύλο κομματάρχη, και τον καιροσκόπο Ψωμοθήρα, αποτυχημένο δικηγόρο, και η έμμετρη τρίπρακτη κωμωδία *Δημάρχου εκλογή*⁵¹ του Παν. Ζάνου που υποβλήθηκε στο Λαοσάνειο Διαγωνισμό το 1889.

Ο Ν. Βαλλιέν είναι φανερό ότι έχει δεχτεί επιρροές από την προγενέστερη αυτή θεατρική δημιουργία των πολιτικών κωμωδιών του 19ου αιώνα και ως προς τη θεματολογία και ως προς τη διάπλαση των χαρακτήρων⁵², ιδιαίτερα από τη μονόπρακτη κωμωδία του Ι. Δ. Τσουκάτου. Παρ' όλα αυτά, σ' αυτή την πρώτη του τρίπρακτη κωμωδία επιτυγχάνει⁵³ να συγγράψει ένα έργο με άρτια

49. Χρυσ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, «Πολιτικές μονόπρακτες κωμωδίες του 19ου αιώνα: Μία πρώτη προσέγγιση», στο *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου «Το ελληνικό θέατρο από τον 17ο στον 20ό αιώνα»*, Αθήνα, Τμ. Θεατρικών Σπουδών Παν. Αθηνών, Ergo, 2002, σσ. 121-132.

50. Ενδεικτικά αναφέρονται τα έργα: *Του Κουτρούλη ο γάμος* του Αλεξ. Ρ. Ραγκαβή (1845), *Τα δημοκρασιακά* του Μιχαήλ Σισίνη (1848), *Ο υποψήφιος βουλευτής και οι τραμπούκοι* του Σωτ. Καρτέσιου (α' έκδ. 1868, β' έκδ. 1885), *Η εκλογή της Αττικής του 1879 ή Οι ψήφοι και τα παράπονα του κυρίου Κομπάρη* (1879), *Ο υποψήφιος βουλευτής εν Ελλάδι* του Ρενιέρη Πρίντεζη (1884), οι κωμωδίες του Γ. Σουρή, *Ο υποψήφιος δήμαρχος* του Ι. Ν. Τσουκάτου (1887), *Ο υποψήφιος* του Παντ. Τσιτσικλή (1890), *Ο καπετάν Γιακουμής* του Δημ. Κόκκου (1893) κ.ά.

51. Γραμμένο σε άπταιστη καθαρεύουσα, και επηρεασμένο από το *Γάμο του Κουτρούλη* του Αλεξ. Ρ. Ραγκαβή, το έργο διακωμωδεί την «εκλογικήν νόσον» των Ελλήνων (Κυριακή Πετράκου, *Οι θεατρικοί διαγωνισμοί: 1870-1925*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999, σσ. 178-179).

52. Υπάρχει ευδιάκριτη αντιστοιχία ανάμεσα στον κ. Σακατεμένο και τον Παντελή, στην κυρία Σακατεμένου και στην Περιστερώ, στους κομματάρχες Ανωκάτο και Ψωμοθήρα του έργου του Ι. Δ. Τσουκάτου και τους κομματάρχες Φωκίωνα και Αριστόδημο του έργου του Ν. Βαλλιέν.

53. Με κολακευτικά λόγια για το έργο εκφράστηκε σε επιστολή του ο Νικόλαος Λάσκαρης (*Πρόσδος*, 27 Σεπτ. 1906, σ. 3). Άλλωστε, ο Βαλλιέν του είχε αφιερώσει τον *Υποψήφιο δήμαρχο*, «ως μικρόν δείγμα μεγάλης υπολήψεως» (βλ. έκδοση του έργου). Η κωμωδία αυτή συμπεριλήφθηκε στο δραματολόγιο του θιάσου του Ξενοφώντα Ησαΐα, όταν ο τελευταίος

δομή, που αναδεικνύει τους σατιριζόμενους στόχους, και με εύστοχους διαλόγους, που αφήνουν τους χαρακτήρες να διαγράφονται με καθαρότητα.

Ακολουθεί η μονόπρακτη κωμωδία του *Δεν ειξεύρω να λέγω όχι* που τυπώνεται στη Σάμο το 1907. Ήρωάς της ο Προκόπιος, ένας καλόκαρδος κτηματίας, ο οποίος, λόγω της πάντοτε αγαθής προαίρεσής του και του ευκολόπιστου χαρακτήρα του, εμπλέκεται σε περιπέτειες με δεινές για τον ίδιο συνέπειες. Τελευταίο του πάθημα είναι να βρεθεί με ένα μωρό, που του άφησε μία άγνωστη σ' αυτόν γυναίκα και μάλιστα λίγες ώρες πριν την άφιξη της γυναίκας του μετά από πολύμηνη απουσία της. Η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο, όταν εμφανίζεται άγνωστος άνδρας που υποστηρίζει ότι είναι ο πατέρας του βρέφους και ζητεί να το παραλάβει. Ο Προκόπιος μετά από πολλούς δισταγμούς τού το παραδίδει. Η πλοκή φθάνει στην κορύφωσή της, όταν η άγνωστη γυναίκα επιστρέφει και ζητάει το παιδί της από τη σύζυγο του Προκόπιου, που στο μεταξύ έχει επιστρέψει από το ταξίδι της. Τελικά η παρεξήγηση λύνεται, το διαζύγιο των δύο συζύγων αποτρέπεται, ενώ οι γονείς του μωρού συμφιλιώνονται και παντρεύονται.

Πρόκειται για τυπική κωμωδία χαρακτήρων που εστιάζεται στην παρουσίαση ενός ακόμη τύπου Αγαθόπουλου με εμφανείς μολιερικές επιρροές και στηρίζει την πλοκή της στις επάλληλες παρεξηγήσεις και συμπτώσεις. Το έργο παίχτηκε με επιτυχία από το θίασο «Αριστοφάνης» του Σωτήριου Μπίνη στο Δημοτικό Θέατρο Σάμου στα τέλη Νοεμβρίου 1906⁵⁴, πριν ακόμη εκδοθεί.

Η δεύτερη τρίπρακτη κωμωδία του *Ο κύριος Άνθιμος*⁵⁵ (Σάμος 1909), κωμωδία και αυτή χαρακτήρων, έχει ως αντικείμενο διακωμώδησης τη μεγαλομανία και την ακόρεστη γυναικεία φιλοδοξία στο πρόσωπο της Μαριάνθης και την κενοδοξία στο πρόσωπο του δημοδιδάσκालου κυρίου Άνθιμου, ο οποίος, προκειμένου να επιτύχει τη διακαώς ποθούμενη παρασημοφόρησή του για τη μηδαμινή προσφορά του στην εκπαίδευση, γίνεται υποχείριο της πανούργας Μαριάνθης που υποδαυλίζει τη ματαιοδοξία του για προσωπικό της όφε-

---

επισκέφθηκε τη Σάμο το Νοέμβριο του 1905 για παραστάσεις στο εκεί Δημοτικό Θέατρο (*Πρόσδος*, αρ. φ. 24, 16 Νοεμ. 1905, σ. 3). Δεν είναι όμως γνωστό εάν παίχτηκε. Μία κωμωδία με ίδιο τίτλο που παίχτηκε από μαθητές Γυμνασίου στο Λαντζίο Ηλείας στις 12 Ιουνίου 1938 δεν αποσαφηνίζεται εάν πρόκειται για το δικό του έργο ή την ομιότιπλη μονόπρακτη του Ι. Δ. Τσουκάτου (Κατερίνα Δεκούλου-Μελισσαροπούλου, *Η θεατρική κίνηση στον Πύργο της Ηλείας: 1876-1941*, Διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Παν. Αθηνών, 1996, σ. 522).

54. *Πρόσδος*, έτος Β', αρ. φ. 69, 29 Νοεμ. 1906, σ. 3.

55. Το αφιερώνει στον αγαπημένο του φίλο και παλαιό συνάδελφό του στο Δραματικό Σύλλογο Κερκύρας και στην Ατμοπλοία, Λούδ Σπυρίδωνα Νανούση.

λος. Στην υπόθεση εμπλέκονται και άλλα πρόσωπα, με προεξάρχοντα τον Ιπποκράτη, εξάδελφο από την Αμερική, το θετικό πρόσωπο της κωμωδίας, ο οποίος από το τέλος της Β' πράξης θα οδηγήσει την υπόθεση στη λύση, αναγκάζοντας τη Μαριάνθη, όταν φθάσει στην τελική ταπείνωση, να μεταμεληθεί για τη συμπεριφορά της και να δεχτεί να διορθώσει το χαρακτήρα της, ενώ παράλληλα το ειδύλλιο που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα σ' αυτόν και τη νεαρή Αντιγόνη λαμβάνει αίσιο τέλος.

Παρά την επιτυχή διαγραφή των χαρακτήρων και την ποικιλία κωμικών τεχνασμάτων, όπως τα «κατ' ιδίαν» και η μεταμφίεση του κτηματία Τριανταφυλλή και της συζύγου του Ευανθίας σε υπηρέτες της Μαριάνθης, το τελικό αποτέλεσμα κρίνεται μέτριο. Οι μακροσκελείς διάλογοι, χωρίς πολλές φορές ουσιαστικό περιεχόμενο, με επανάληψη των ίδιων θεμάτων, δημιουργούν πλαδαρότητα στο κείμενο που στερείται σπιρτάδας και τελικά ενδιαφέροντος. Για τους λόγους αυτούς άλλωστε φαίνεται ότι το έργο δεν ανέβηκε στη σκηνή.

Μία άλλη ενότητα της συγγραφικής δημιουργίας του Ν. Βαλλιέν συγκροτούν οι μεταφράσεις-διασκευές δραμάτων της γαλλικής δραματολογίας, που τοποθετούνται στο μεταίχμιο μελοδράματος⁵⁶ και αστικού δράματος με ρεαλιστικά στοιχεία, που δραματοποιούν περιστατικά της κοινωνικής και οικογενειακής ζωής και διατυπώνουν προβληματισμό για κοινωνικά και ηθικά αποδεκτές ή μη ανθρώπινες συμπεριφορές, με ηθικοδιδασκτική πάντοτε κατακλείδα, όπου επιβραβεύεται η αρετή και τιμωρείται η κακία. Είναι, χρονολογικά, τα δράματα: *Υπάρχει Θεός* (Κέρκυρα 1885), *Οι πρώην κατάδικοι* (Κέρκυρα 1889), *Τα φύλλα του φθινοπώρου* (Σάμος 1901), *Μάρθα* (Σάμος 1910), *Χειρομάντις* (Σάμος 1912) και *Ανθούλα* (Σάμος 1913). Τα τέσσερα πρώτα εκτυλίσσονται σε περιοχές της Γαλλίας (*Υπάρχει Θεός* στη Μασσαλία, *Οι πρώην κατάδικοι* στη Λυών, *Τα φύλλα του φθινοπώρου* στο Παρίσι και η *Μάρθα* σε ένα χωριό των Βοσγίων και στο Παρίσι) με Γάλλους ήρωες.

Το πρώτο (*Υπάρχει Θεός*) έχει ως θέμα την κρυφή ιστορία μιας παντρεμένης γυναίκας που, στη διάρκεια μακρόχρονης απουσίας του συζύγου της, συνάπτει εξωσυζυγικό ερωτικό δεσμό και μένει έγκυος. Όμως ο εραστής την εγκαταλείπει και, έτσι, όταν ο σύζυγος επιστρέφει, η γυναίκα αναγκάζεται να

56. Πρόσφατη αξιόλογη συμβολή το μελέτημα του Δημ. Σπάθη, «Η εμφάνιση και καθιέρωση του μελοδράματος στην ελληνική σκηνή», στο *Μελόδραμα: Ειδολογικοί και ιδεολογικοί μετασχηματισμοί*, επιμ. Σάββας Πατσαλίδης, Αναστασία Νικολοπούλου, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2002, σσ. 165-226.

παραδώσει το εξώγαμο βρέφος της στην υπηρέτριά της με εντολή να το σκοτώσει. Το παιδί όμως θα επιζήσει και θα εμφανιστεί στη ζωή της μητέρας του πολλά χρόνια μετά. Τότε η αλήθεια θα αποκαλυφθεί ως θεία δίκη για την άστοργη γυναίκα που θα τιμωρηθεί για την πράξη της από τους ανθρώπους, με την απόρριψη και την περιφρόνηση και από το Θεό, με το φυσικό της θάνατο.

Το τετράπρακτο αυτό δράμα, με πολλά στοιχεία αστικού δράματος⁵⁷, με προσεγμένη δραματουργική δομή που συμβάλλει τόσο στην εξέλιξη του μύθου όσο και στη διάπλαση των χαρακτήρων, και με έντονο το στοιχείο της κάθαρσης-λύτρωσης στο finale, παίχτηκε από τους ερασιτέχνες του Δραματικού Συλλόγου Κερκύρας, μεταξύ αυτών και ο Ν. Βαλλιέν σε πρωταγωνιστικό ρόλο, στις 5 Μαΐου 1885⁵⁸, και στη Σάμο στο θέατρο του Δ. Τσουκαλαδάκη, τον Αύγουστο του 1905⁵⁹. Το συναντάμε επίσης στο δραματολόγιο του θιάσου του Ξεν. Ησαΐα, όταν επισκεφθηκε τη Σάμο το Νοέμβριο 1905⁶⁰.

Στο δεύτερο (*Οι πρώην κατάδικοι*), με αφορμή την άρνηση αποδοχής της σχέσης του γιου ενός κόμη με μια φτωχή ράπτρια από την οικογένεια του πρώτου, αποκαλύπτεται το βεβαρημένο παρελθόν του πατέρα του και συγχρόνως η σήψη της «καλής» λεγόμενης κοινωνίας. Η αλήθεια θα λάμψει και οι ερωτευμένοι, μετά από πολλές δυσκολίες, θα εξασφαλίσουν την ευτυχία. Ίντριγκες, δολοπλοκίες, περιπέτειες και αναγνωρίσεις είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του πεντάπρακτου αυτού δράματος. Όμως, παρά το γεγονός ότι όλα αυτά προσδίδουν πολυπλοκότητα στην κεντρική ιστορία, οι συνεχείς ανατροπές εξασφαλίζουν αμείωτο το ενδιαφέρον μέχρι τέλους. Το έργο παίχτηκε από τους ερασιτέχνες του Δραματικού Συλλόγου Κερκύρας, μεταξύ αυτών και ο Ν. Βαλλιέν, στις 9 Απριλίου 1889⁶¹. Παίχτηκε επίσης στο Δημοτικό Θέατρο Σάμου από το θίασο του Ξεν. Ησαΐα στις αρχές Δεκ. 1905⁶².

Στο τρίτο δράμα (*Τα φύλλα του φθινοπώρου*, Σάμος 1908)⁶³ παρουσιάζο-

57. Ο Γ. Σιδέρης το κατατάσσει στα μυθιστορηματικά δράματα (Γ. Σιδέρης, *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου*, ό.π., τόμ. Α', 1794-1908, σ. 143).

58. Βλ. έκδοση του έργου.

59. *Πρόσδος*, έτος Α', αρ. φ. 12, 24 Αυγ. 1905. Δεν αποσαφηνίζεται εάν πρόκειται για παράσταση ερασιτεχνική ή επαγγελματική.

60. Ό.π., έτος Α', αρ. φ. 24, 16 Νοεμ. 1905.

61. Βλ. έκδοση του έργου.

62. *Πρόσδος*, ό.π. και αρ. φ. 27, 7 Δεκ. 1905.

63. Λανθασμένα ο Σιδέρης το τοποθετεί στο 1902 (βλ. Γ. Σιδέρης, ό.π., σ. 143).

νται η κοινωνική απομόνωση και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η αριστοκρατική οικογένεια ενός τραπεζίτη, όταν αυτός φτωχεύει. Ο άσωτος γιος της οικογένειας, Νάνδος, αναγκάζεται να μεταναστεύσει στην Αμερική σε αναζήτηση καλύτερης τύχης, ενώ η ευαίσθητη κόρη του Εριέττη, που δέχεται στωικά το χτύπημα, θα συμπαρασταθεί με τρυφερότητα στον αγαπημένο της πατέρα, που έχει κυριολεκτικά καταρρεύσει. Ο κοινωνικά κατώτερος αλλά έντιμος φίλος της οικογένειας, ο νομομαθής Ρολάνδος, θα αποδειχτεί ο στυλοβάτης της και ιδιαίτερα της Εριέττης, εξουδετερώνοντας σε μονομαχία τον αδίστακτο και ακόλαστο βαρόνο Μαρτέζ που την πίεζε να γίνει ερωμένη του. Όλα θα τελειώσουν καλά με την επιστροφή του Νάνδου και το γάμο του Ρολάνδου και της Εριέττης.

Το τετράπρακτο αυτό δράμα, που ο Βαλλιέν αφιερώνει στον Θωμά Οικονόμου⁶⁴, έχοντας ως αφηγηρία κοινό θεματολογικό πλαίσιο με τον *Αρχισιδηρουργό*⁶⁵ του Georges Ohnet, τη φτώχεια μιας αριστοκρατικής οικογένειας, σκιαγραφεί με επιτυχία στο πρόσωπο της Εριέττης ένα γυναικείο τύπο στον αντίποδα της Κλαίρης του *Αρχισιδηρουργού*, υπομονετικό, καταδεκτικό, αλτρουιστή, και ξεδιπλώνει με γλαφυρότητα όλες τις γυναικείες ευαισθησίες και αρετές. Κοινό πρόσωπο των δύο έργων ο αστικής καταγωγής φίλος της οικογένειας που θα φανεί πολύτιμος συμπαραστάτης στα δεινά της. Το έργο, μεταφερόμενο στα ελληνικά σε μια ρέουσα καθαρεύουσα, παρά την άρτια δραματολογική του δομή και τους ενδιαφέροντες χαρακτήρες του, φαίνεται ότι δεν παραστάθηκε.

64. Ο Θωμάς Οικονόμου επισκέφτηκε με το θίασό του τη Σάμο τον Ιανουάριο 1908. Η ανακοίνωση της αναμενόμενης άφιξης του θιάσου του δημοσιεύεται στα τέλη Δεκεμβρίου του 1907 (*Πρόσδος*, έτος Β', αρ. φ. 125, 28 Δεκ. 1907. Βλ. επίσης Αντώνης Γλυτζουρής, *Η σκηνοθετική τέχνη στην Ελλάδα: Η ανάδυση και η εδραίωση της τέχνης του σκηνοθέτη στο νεοελληνικό θέατρο*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σ. 642). Είναι βέβαιο ότι ο Βαλλιέν ως θεατρόφιλος θα παρακολούθησε τις παραστάσεις του θιάσου του και πιθανόν να γνωρίστηκε και με τον ίδιο. Γι' αυτό και ένα χρόνο μετά, όταν εκδίδει *Τα φύλλα του φθινοπώρου* (1908), αφιερώνει το έργο «τω καλλιτέχνη Θωμά Οικονόμου».

65. Εκδόθηκε στο Παρίσι το 1882 αρχικά ως μυθιστόρημα (*Le maître des forges*) και διασκευάστηκε από τον ίδιο το συγγραφέα για το θέατρο ένα χρόνο μετά, το 1883, οπότε και παρουσιάστηκε στο Παρίσι. Στα ελληνικά το θεατρικό έργο είχε μεταφραστεί από τον Θ. Θεοδοωρίδη και εκδοθεί στην Κωνσταντινούπολη το 1885, όμως από τους θιάσους παιζόταν σε μετάφραση Ηλία Βεργόπουλου (Χρυσ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Κωνσταντινουπολίτικα θεατρικά προγράμματα 1876-1900: Συμβολή στη βιβλιογραφία θεατρικών μονόφυλλων του 19ου αιώνα*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1999, αρ. 341, σ. 170. Επίσης της ίδιας, *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19ο αιώνα*, τόμ. Β', *Παραστάσεις*, Αθήνα, Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 1996, σ. 273).

Το τέταρτο στη σειρά δράμα, η *Μάρθα*⁶⁶ (Σάμος 1910), πραγματεύεται τον έρωτα ενός φτωχού ζωγράφου, του Παύλου, υιοθετημένου παιδιού μιας οικογένειας χωρικών, και της Ουρανίας, κόρης πλούσιας οικογένειας από το Παρίσι που βρέθηκε για διακοπές σε ένα χωριό των Βοσγίων. Η υπόθεση εμπλουτίζεται με την ιστορία της αποκάλυψης του πραγματικού πατέρα του Παύλου, στο πρόσωπο ενός αδίστακτου κακοποιού στοιχείου, που εκβιάζει τη μητέρα της Ουρανίας για το ένοχο παρελθόν της. Οι δύο νέοι, μετά από πολλές περιπέτειες, ενώνονται με τα δεσμά του γάμου, χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών της Ουρανίας, από τον εφημέριο του χωριού. Είναι το πρόσωπο που είχε μεσολαβήσει στη θετική επίλυση όλων των μεγάλων προβλημάτων των ηρώων· επίσης θετικά είχε μεσολαβήσει και μία χωρική με φιλοπεριεργή διάθεση, η Μάρθα, χάρη στην οποία το ζευγάρι ξανάσμιξε.

Το έργο, αν και μακροσκελές και αρκετά φλύαρο, παίχτηκε στις 14 Ιανουαρίου 1910 από το θίασο Ι. Σαραμαντή και Κ. Χέλμη στο Δημοτικό Θέατρο Σάμου⁶⁷.

Στα δύο χρονολογικά τελευταία του έργα στην κατηγορία αυτή, τη *Χειρομάντιδα*⁶⁸ (Σάμος 1912) και την *Ανθούλα*⁶⁹ (Σάμος 1913), τετράπρακτα έργα, το δεύτερο συνέχεια του πρώτου⁷⁰, από το γαλλικό περιβάλλον των προηγούμενων

66. Ο συγγραφέας του έργου δεν μνημονεύεται. Υπάρχει όμως ομότιτλο έργο του Καρόλου Χάιγκελ Μάρθα (1903) (Γ. Σιδέρης, ό.π., σ. 48), την υπόθεση του οποίου δεν γνωρίζουμε για να μπορούμε να ταυτίσουμε ή όχι τα δύο έργα. Το έργο αφιερώνεται από τον Ν. Βαλλιέν στον Γεώργιο Γιοχάλα, γραμματέα της Διδακτικής Αδελφότητας «Πρόοδος» της Κέρκυρας (Θωμάς Παπαδόπουλος, *Ιονική βιβλιογραφία*, τόμ. Γ', αρ. 8689) και του Δήμου Κερκυραίων (Ν. Λάσκαρης, ό.π., τόμ. Β', σ. 80).

67. Διανομή: Κ. Χέλμης *Πάτερ Συμεών εφημέριος*, Ι. Σαραμαντής *κόμης Σαρτέζ*, Μ. Σαραμαντή *Κλάρα σύζυγός του*, Άννα Τασσόγλου *Ουρανία κόρη τους*, Α. Τασσόγλου *Φραγκίσκος γέρον χωρικός*, Αγαθή Θωμαΐδου *Μαγδαληνή σύζυγός του*, Π. Κωνσταντινίδης *Παύλος νέος χωρικός*, Μαρία Χέλμη *Μάρθα χωρική*, Αριστ. Τσάμης *Μαρκέζος*, Α. Σωτηριάδης *Μαρκήσιος Φρωάν*, Ελένη Αξιώτου *Μία νηρέτρια* (βλ. έκδοση του έργου, σ. 6). Το έργο καταχειροκροτήθηκε και ο συγγραφέας κλήθηκε στη σκηνή επανειλημμένα (*Νέα Σάμος*, έτος Β', αρ. φ. 68, 20 Ιαν. 1910, σ. 4).

68. Το αφιερώνει στον πρόξενο της Ελλάδας στη Σάμο, Ν. Στεφανάτο (βλ. έκδοση του έργου).

69. Το αφιερώνει στο διαπρεπή νομομαθή Ηρακλή Θαλασσινό (βλ. έκδοση του έργου). Με τον ίδιο τίτλο είχε βραβευτεί από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως τετράπρακτο δράμα του Θ. Θωμά το 1911, τελευταίο χρόνο του Δραματικού Διαγωνισμού του Συλλόγου, το μόνο έργο που βραβεύτηκε σ' όλη τη διάρκειά του. Όμως δεν υπάρχει θεματολογική ομοιότητα μεταξύ των δύο έργων (*Ο εν Κλόπει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, τόμ. ΔΓ', 1914, σσ. 25-31).

70. Κατά το πρότυπο του Δημ. Κόκκου που γράφει τον *Μπάριπα - Λινάρδο* ή *Το τέλος της Μαρούλας* ως συνέχεια της *Τύχης της Μαρούλας* του Δημ. Κορομηλά.

δραμάτων μεταφερόμαστε σε ελληνικό αγροτικό milieu με Έλληνες ήρωες.

Στο πρώτο, σε κάποιο χωριό της ελληνικής υπαίθρου η Ανθούλα, μια νέα και φιλότιμη κοπέλα, ζει με τους θετούς γονείς της και τον ετεροθαλή αδελφό της Παύλο. Ένα απύχνημα που θα συμβεί κοντά στο σπίτι της θα της δώσει την ευκαιρία να περιποιηθεί επί τρίμηνο τον Γιώργο, νέο άνδρα από την πόλη, με συνέπεια την ανάπτυξη αμοιβαίου έρωτα.

Όταν όμως έρθουν οι γονείς του να τον παραλάβουν μετά την ανάρρωσή του, αποκαλύπτεται ότι η Ανθούλα είναι κόρη της μητέρας του Ειρήνης, καρπός ενός παράνομου νεανικού της έρωτα, και επομένως αδελφή του Γιώργου. Το γεγονός συνθλίβει τους δύο νέους που αναγκάζονται να απομακρυνθούν και χειροτερεύει την επισφαλή υγεία της μητέρας τους, που τελικά πεθαίνει.

Η Ανθούλα, συντετριμμένη, συγχωρεί μετά θάνατον τη μητέρα της για όλα τα δεινά που της προκάλεσε. Όλη αυτή την εξέλιξη και τον απρόοπτο θάνατο της Ειρήνης είχε προβλέψει μία γριά χωρική, η κυρά Φρόσω, που ήταν χειρομάντις, από την οποία και ο τίτλος του έργου.

Στο δεύτερο έργο, που όπως ήδη αναφέρθηκε αποτελεί συνέχεια του πρώτου, μετά τα διατρέξαντα περιστατικά, το χωριό επισκέπτεται για αναζήτηση μεταλλείου ο Ηρακλής, πλούσιος κτηματίας, με την κόρη του Αυγή, που παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με την Ανθούλα. Οι δύο κοπέλες γίνονται αχώριστες φίλες. Όμως έρωτας αναπτύσσεται μεταξύ Αυγής και Γιώργου, γεγονός που προκαλεί ψυχική κατάρρευση στην Ανθούλα, που, αν και αδελφός της, δεν μπορεί να ξεχάσει την παλιά αγάπη της γι' αυτόν. Παρ' όλα αυτά θα υποσχεθεί τη μεσολάβησή της στον πατέρα της Αυγής για να τον πείσει να συναινέσει στο γάμο αυτόν.

Ο γάμος τελικά θα γίνει, όμως θα έχει προηγηθεί η αποκάλυψη ότι ο πατέρας της Αυγής είναι και πατέρας της Ανθούλας (ήταν πρώτος ξάδελφος της μητέρας της Ειρήνης με την οποία είχε συνάψει ερωτικό δεσμό), γι' αυτό και η ομοιότητά τους. Η Ανθούλα, ευτυχισμένη που βρήκε τον πραγματικό της πατέρα, του ζητάει να μείνουν δίπλα στο σπίτι των θετών γονιών της, γιατί δεν μπορεί να αποχωριστεί τα αγαπημένα της πρόσωπα.

Πρόκειται για δύο έργα στο ίδιο μοτίβο των γαλλικών μελοδραμάτων, μεταφερόμενων σε ελληνικά πλαίσια, με το υιοθετημένο παιδί που ανακαλύπτει τους πραγματικούς γονείς του, με εξωφρενικές συμπτώσεις που φέρνουν στην επιφάνεια χρόνια κρυμμένες μυστικές καταστάσεις, που προκαλούν ανατροπές και οδηγούν στη λύση. Κείμενα σχοινοτενή και φλύαρα, σε γλώσσα στεγνή και τετριμμένη, αποτυχημένα δείγματα⁷¹ της συγγραφικής τέχνης του Ν. Βαλλιέν. Παρ'

71. Το μόνο θετικό σημείο είναι η προσωπικότητα της κεντρικής ηρωίδας, της Ανθούλας, η

όλα αυτά φαίνεται ότι ένα αρχικό κείμενο με τίτλο *Νόθος* παίχτηκε τον Ιανουάριο του 1911 στο Δημοτικό Θέατρο Σάμου από το διερχόμενο θίασο των Κ. Χέλμη και Σ. Χαντά και έγινε δεκτό με ενθουσιασμό από το κοινό⁷².

Στην κατηγορία αυτή των δραμάτων του Ν. Βαλλιέν⁷³, τα τέσσερα πρώτα αποτελούν μεταφορά στην ελληνική γλώσσα γαλλικών μελοδραμάτων, αλλά και τα δύο τελευταία, που αρχικά φαίνονται ως πρωτότυπα δημιουργήματα, είναι πιθανό να πρόκειται για διασκευές στα «καθ' ημάς» ξένων έργων του είδους αυτού της δραματικής λογοτεχνίας. Επειδή όμως δεν έχουν εντοπιστεί τα πρωτότυπά τους, είναι δύσκολο στην περίπτωση αυτή να εκφέρει κανείς κρίσεις για την πιστότητα ή μη των μεταφράσεων και για το είδος της διασκευής τους. Αποτελούν ωστόσο παραδείγματα όψιμης⁷⁴ πρόσληψης του γαλλικού μελοδράματος στην ελληνική επαρχία, στο περιορισμένο κοινό αναγνωστών ή θεατών, στην οποία μπορούσαν ακόμη να έχουν κάποια απήχηση, σε μια εποχή που η βασιλεία του μελοδράματος είχε προ πολλού εκπνεύσει⁷⁵ και είχε δώσει τη θέση του στο ρεαλιστικό αστικό δράμα.

Στην κατηγορία αυτή του αστικού δράματος ο Ν. Βαλλιέν θα προσπαθήσει να δώσει ένα ακόμη δείγμα θεατρικής γραφής, μάλλον πρωτότυπης, με το τετράπρακτο δράμα του *Ο φίλος* (Σάμος 1911). Θέμα του η διαταραχή των συζυγικών σχέσεων ενός αθηναϊκού ζευγαριού, του Πλούταρχου και της Ελένης, εξαιτίας της ακόλαστης εξωσυζυγικής ζωής του πρώτου. Η απαράδεκτη αυτή συμπεριφορά του συζύγου θα οδηγήσει την έντιμη Ελένη στην απόφαση να ακολουθήσει το φίλο του άνδρα της, Αλέξανδρο, πέφτοντας στα δίχτυα που εκείνος εντέχνως της έστησε, εκμεταλλευόμενος την άσχημη ψυχολογική της

ποία παρουσιάζεται ως μία ώριμη γυναίκα, απελευθερωμένη από τις στενές αντιλήψεις της επαρχιακής κοινωνίας, που κινείται με γνώμονα την αξιοπρέπεια και την τιμή της.

72. Το θέατρον εσειέτο από χειροκροτήματα, οι ευμενείς κρίσεις διεσταυρούντο, ενθουσιασμός κατέλαβε το κοινόν και ο συγγραφεύς δις ηναγκάσθη να εμφανισθή από της σκηνής ίνα ευχαριστήση το ευγενές κοινόν διά τον έξαλλον ενθουσιασμόν... (Νέα Σάμος, έτος Γ', αρ. φ. 122, 2 Φεβρ. 1911, σ. 4). Ο συντάκτης του άρθρου με ψευδώνυμο «Θεατρόφιλος» τον προτρέπει να εκδώσει τα έργα του για να προσφέρει στους θεατρόφιλους «τοιαύτην πνευματικήν πανδαισίαν» (ό.π.).

73. Με συγκεχυμένη και αόριστη ακόμη την έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας, ο Ν. Βαλλιέν τυπώνει τα έργα αυτά με το όνομά του ως συγγραφέας, χωρίς πουθενά να κάνει μινεία ότι πρόκειται για μεταφράσεις, οικειοποιούμενος έτσι πνευματικά δημιουργήματα που δεν του ανήκουν.

74. Ας μην ξεχνάμε ότι στη *Θεατρική Βιβλιοθήκη* των εκδόσεων Φέξη δημοσιεύονται μελοδραματικά έργα μεταξύ 1903-1905.

75. Βλ. Δημ. Σπάθης, ό.π., σσ. 205-207.

κατάσταση. Λίγο πριν τη μοιραία κίνησή της, ο Λεωνίδας, ένας πραγματικός φίλος της οικογένειας, παρεμβαίνει μονομαχώντας με τον Αλέξανδρο και αποκαλύπτοντας στον Πλούταρχο τα σχέδια της Ελένης. Εκείνος συνειρίζεται και τελικά ο γάμος σώζεται. Μία ακόμη φιλότιμη προσπάθεια του Ν. Βαλλιέν που έδωσε ένα έργο ευπρεπές μεν, όμως συνολικά μέτριο σε δραματικότητα και πυκνότητα θεατρικού διαλόγου.

Συνοψίζοντας, ο Ναπολέων Βαλλιέν ως συγγραφέας, μεταφραστής ή διασκευαστής έδωσε μία ποικιλία θεατρικής γραφής, δοκιμάζοντας τις δυνάμεις του σε διαφορετικά είδη, στην κωμωδιογραφία, το μελόδραμα, το αστικό δράμα αλλά και το ιστορικό δράμα, όπως αποδεικνύουν οι τίτλοι δύο ακόμη έργων του που δεν σώθηκαν, *Οι Γάλλοι εν Ελλάδι*⁷⁶ και *Το σύνταγμα εν Τουρκία*⁷⁷ (1908), το τελευταίο μάλιστα εμπνευσμένο από τη σύγχρονή του πολιτική επικαιρότητα στη γειτονική Τουρκία⁷⁸. Ο ίδιος πρέπει να εξεταστεί και να αξιολογηθεί ως μία περίπτωση πνευματικού δημιουργού, που, πέρα από την κοσμική θεατρική ερασιτεχνία⁷⁹ όπου μετέχει, καλλιεργεί και τη θεατρική συγγραφή ως άλλος Κορομηλάς, όχι βέβαια το ίδιο επιτυχώς. Το γεγονός ότι κινήθηκε στη νησιωτική περιφέρεια και ότι τα κείμενά του δεν διαθέτουν το χάρισμα της μεγάλης δημιουργίας τον άφησαν στην αφάνεια, σε αντίθεση με άλλους συγγραφείς του ίδιου με αυτόν βεληνεκούς, που ζώντας στην Αθήνα έγιναν γνωστοί. Αποτελεί όμως ένα παράδειγμα επαρχιακής καλλιτεχνικής δημιουργίας⁸⁰ (λογοτεχνικής και σκηνικής) που μεταφέρεται από τη θεατρικά ανα-

76. Βλ. ανωτέρω σημ. 22 και 23. Το κείμενο δεν έχει σωθεί. Γνωρίζουμε όμως τα πρόσωπα του έργου: Βαλέρια, Ιβραήμ πασάς, Λοχαγός Βοαϊάρεδ, Αλής, Ραμπάρτ, Γερο-Στάμιος, Δέσπω, Έλλην χωρικός και Πέτρος, που συνηγορούν ότι επρόκειτο περί ιστορικού δράματος, που όμως δεν ενθουσίασε το κοινό (Εφ. Λαός [Κέρκυρα], αρ.φ. 32, 18 Μαΐου 1896). Για το λόγο αυτό και ο συγγραφέας δεν προέβη στην έκδοσή του.

77. Παίχτηκε στο θέατρο «Παράδεισος» της Σμύρνης στις 31 Αυγ. 1908 από το θίασο «Αριστοφάνης» των Αναστάσιου Απέργη και Παντελή Τσουνά (Γ. Σιδέρης, ό.π., τόμ. Α', σ. 263. Βλ. επίσης Θόδωρος Έξαρχος, *Έλληνες ηθοποιοί: Αναζητώντας τις ρίζες από τα τέλη του 18ου αιώνα μέχρι το 1899*, τόμ. Α', Αθήνα, Δωδώνη, 1995, σ. 63).

78. Με το σύνταγμα, που αναγκάστηκε να αναγνωρίσει ο σουλτάνος τον Ιούλιο 1908, παραχωρούνταν δημοκρατικές ελευθερίες. Μετάξύ αυτών καταργήθηκε η λογοκρισία στη δημοσιογραφία και το θέατρο (βλ. Χρήστος Σολομωνίδης, «Το σύνταγμα στην Τουρκία», στο *Το θέατρο στη Σμύρνη: 1657-1922*, Αθήνα, 1954, σσ. 174-179).

79. Γνωρίζουμε αρκετά για την κοσμική ερασιτεχνία της Αθήνας (Γ. Σιδέρης, «Κοσμική ερασιτεχνία στο θέατρο», *Θέατρο*, αρ. 5, Σεπτ.-Οκτ. 1962, σσ. 36-42. Του ίδιου, *Ιστορία*, ό.π., τόμ. Α', σσ. 205-218) όχι όμως για την ερασιτεχνία της επαρχίας.

80. Πλάτων Μαυρομούστακος, «Ζητήματα της ιστορίας του θεάτρου στο Αιγαίο: 19ος-20ός αιώνας», στο *Αιγαίο στο θέατρο: Μορφές-ιδέες-εποχές*, Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα, Ερρίνη, 2001, σσ. 50-52.

πτυγμένη Κέρκυρα⁸¹ στη λιγότερο, συγκριτικά, αναπτυγμένη Σάμο⁸², στο μεταίχμιο των δύο αιώνων (19ος-20ός αι.), με αποτέλεσμα στο διάστημα της εκεί παραμονής του και η θεατρική ζωή του νησιού να αναζωογονηθεί και ο ίδιος να εκδώσει εκεί το μεγαλύτερο αριθμό έργων του.

Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα

---

81. Του ίδιου, «Το ιταλικό μελόδραμα στο θέατρο Σαν Τζιάκομο της Κέρκυρας: 1733-1798», *Παράβασις*, τόμ. Α', 1995, σσ. 147-191, όπου και προγενέστερη βιβλιογραφία για το θέατρο στην Κέρκυρα.

82. Βλ. Αθηνά Καπώλη-Κεντούρη, «Προβληματισμοί στη θεατρική κίνηση της Σάμου στα χρόνια της Επανάστασης με αφορμή ένα χειρόγραφο», στο *Συμπόσιο Σαμιακής Λογοτεχνίας: Πρακτικά*, Αθήνα, Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, 1989, σσ. 263-268. Επίσης, Γιώργος Κώνστας, «Το Σαμιακό θέατρο: Ιστορική ανασκόπηση του σαμιακού δραματικού λόγου», *Απόπλους*, αρ. 4, χειμώνας 1990-1991, σσ. 342-353, και Μαρία Κέκκου, Δήμητρα Κουφάκη, *Το θέατρο στη Σάμο 1832-1998, Ιστορική έρευνα και μελέτη*, Μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, 1998.